

Διάλεξη του Νίκου Λυγερού:
«Η Δύναμη της Ελευθέρης Βούλησης αλλάζει τα πάντα».
Ξενοδοχείο ΣΕΜΕΛΗ, 03/04/2015

Για τα θέματα της Κύπρου, για τα θέματα τα ανθρώπινα και της κοινωνίας, θέλω να φανταστείτε αυτή την διάλεξη όχι σαν μια ενημέρωση αλλά πιο πολύ σαν μια συζήτηση, άρα όσοι από σας θέλουν να κάνουν παρεμβάσεις στο ενδιαμέσο δεν έχω κανένα πρόβλημα. Το θεωρώ ότι ήρθαμε εδώ για να πιούμε ένα τσάι που όπως ξέρετε στην Ελλάδα όταν λέμε «πάμε να πιούμε ένα τσάι» δεν είναι ποτέ το τσάι, «θα πάμε να πιούμε για καφέ» είναι για κάτι άλλο και ουσιαστικά είναι για συνομιλίες. Άρα, θα ήθελα να στηριχτώ πάνω σε ένα επίπεδο, πολυεπίπεδο αν θέλετε όσον αφορά το θέμα μας άρα να αρχίσω μ' αυτές τις βαθμίδες για να καταλάβουμε πώς λειτουργούν τα πράγματα τουλάχιστον για να έχουμε αυτή την συνομιλία και να υπάρχει συνεννόηση. Το πιο χαμηλό επίπεδο, σε νοητικό, είναι απλώς η πραγματικότητα. Άρα όταν είμαστε στην πραγματικότητα έχουμε ανθρώπους που μας εξηγούν ότι επειδή είμαστε της πραγματικότητας δεν μπορούμε να απαιτήσουμε τίποτε άλλο εκτός απ' την πραγματικότητα. Αυτό θα μας οδηγήσει σ' αυτό που ονομάζουμε πιο κλασσικά την «Real Politik», του τύπου «η πολιτική της πραγματικότητας» η οποία μόνο πολιτική δεν είναι, γιατί η πολιτική θέλει τουλάχιστον μια δράση. Άρα όταν κάποιος σας εξηγεί ότι έχετε προβλήματα και θα πρέπει συνεχώς να έχετε προβλήματα και δεν υπάρχουν λύσεις επειδή αυτό είναι θέμα ρεαλισμού, αυτό ανήκει στην άρνηση της σκέψης. Το δεύτερο επίπεδο είναι η πράξη. Η πράξη για να την οριοθετήσουμε όπως θα λέγαμε και για την ΑΟΖ, τι είναι; Είναι μια κίνηση η οποία είναι μη αναστρέψιμη. Άρα κάνουμε πολλές κινήσεις στη ζωή μας, αλλά οι περισσότερες απ' αυτές είναι αναστρέψιμες και μπαίνουμε στη διαδικασία του τύπου αν κάνω λάθος θα το σβήσω και ξαναδοκιμάζω. Το θέμα είναι ότι για πολλά σοβαρά θέματα υπάρχει μόνο μία απόφαση κι άμα παρθεί μετά δεν αλλάζει και δεν υπάρχει διορθωτική κίνηση γιατί είναι μη αναστρέψιμη. Άρα η πράξη είναι αυτό που αλλάζει την πραγματικότητα.

Η πράξη από μόνη της άμα το σκεφτείτε είναι εξωπραγματική, γιατί άμα ήταν πραγματική θα ήταν ενταγμένη στην πραγματικότητα και δε θα την άλλαζε. Σας δίνω ένα παράδειγμα χειροπιαστό, εντός εισαγωγικών, παραμένω στο νοητικό. Είναι μερικά πράγματα που δεν πιστεύετε ότι μπορούν να γίνουν. Έχει ενδιαφέρον όμως ότι τα παιδιά σας ή τα εγγόνια σας πιστεύουν ότι μπορούν να γίνουν. Και το πιο ενδιαφέρον βέβαια είναι ότι τα εγγόνια σας θα ζήσουν αυτό που πιστεύετε ότι δεν γίνεται. Άρα όταν το συνειδητοποιείτε αυτό καταλαβαίνουμε ουσιαστικά ότι οι κοινωνίες λειτουργούν σαν φέτες, η κάθε μία προσδιορίζει τον εαυτό της και μετά θεωρεί ότι σ' αυτό το πλαίσιο μόνο αυτά γίνονται. Άρα να το πω πιο ανεκδοτικά. Υπάρχει σε ένα ωραίο βιβλίο του Marcel Pagnol. Κάνει μια αναφορά σε ένα χωριό όπου υπάρχουν πολλοί σοφοί και θεωρούν ότι ένα πράγμα δεν γίνεται. Και μια μέρα έρχεται ένας τρελός, αλλά αυτός δεν το ξέρει ότι δεν γίνεται και το 'κανε. Γιατί δεν ενημερώθηκε. Όλα αυτά που λέω, Δήμαρχε... Ξέρεις.

Δήμαρχος: «Μας αφορούν άμεσα».

Αυτό πάντως είναι στη λογοτεχνία. Μετά από την πράξη, για να γίνει μια πράξη πρέπει να έχουμε ένα όραμα. Μερικοί από μας θεωρούν ότι άμα κάνουν πράξεις επαρκεί. Στην πραγματικότητα επειδή είστε και από διάφορους φορείς, ξέρετε πολύ καλά αυτό το φαινόμενο. Είστε πολλοί, ο πυρήνας είναι μικρός, αυτός που παράγει πραγματικά το έργο, κι αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις είναι σπάνιοι. Αλλά υποτίθεται το κάναμε όλοι μαζί. Άρα, οι πολλοί το κάνουν υποτίθεται αυθόρμητα, εφόσον τους έχουν εξηγήσει για χρόνια ότι γίνεται. Αλλά μετά το λένε αυθόρμητα. Μετά τώρα οι λίγοι το παλεύουν κι αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις πρέπει σε κάποια φάση να αποφασίσουν ότι ένα πράγμα πρέπει να σταματήσει να γίνεται γιατί δεν στέκει. Άρα, αυτό χρησιμοποιούμε μια τεχνική της συσσώρευσης η οποία φαίνεται αρχικά να μην έχει δράση ενώ συνέχεια έχει. Βλέπετε, εγώ άμα σπρώξω το ποτήρι εδώ, δε θα πει κανένας τίποτα έτσι δεν είναι; Άμα κάνω την ίδια κίνηση πάλι δε θα πείτε. Σε κάποια φάση θα φτάσω σε αυτό το σημείο *(το βάζει στην άκρη του τραπέζιού)*. Εδώ είναι μερικοί από σας που έχουν αρχίσει να αγχώνονται. Ειδικά άμα το συνεχίσω. Άρα στην πραγματικότητα το παίρνετε με χιούμορ, εκτός από τον κύριο, γιατί δεν είμαι σπίτι σας με δικό σας ποτήρι. Συμφωνούμε; Πάλι κι αυτό έχει ένα υπονοούμενο. Μπορούμε να κάνουμε πολλά πράγματα όταν δεν είναι τα δικά μας. Είναι όπως αυτοί που είναι γενναιόδωροι με τα λεφτά των άλλων. Τώρα για να σας αγχώσω περισσότερο μπορώ να το βγάλω και να το αφήσω εδώ και να μιλάω για άλλα πράγματα. Θα δείτε ότι θα επικεντρωθείτε σ' αυτό. Τώρα μια φίλη μου από τα παλιά ξέρει ακριβώς τι κάνω εκείνη τη στιγμή. Είναι ότι θα σας αγχώσω τόσο πολύ που θα αδρανοποιήσω τον εγκέφαλό σας γι' αυτά που λέω. Εσείς θα ασχολείστε συνεχώς με αυτό. Είναι το πρόβλημα που όταν έχουμε ένα πρόβλημα ακόμη κι όταν κάποιος προσφέρει μια στρατηγική συνεχίζουμε να κοιτάζουμε το πρόβλημα. Και δεν αναρωτιόμαστε μήπως η στρατηγική είναι για να λυθεί αυτό. Άρα, για να σας ξεαγχώσω το ξαναβάζω εδώ *(το μετακινεί μακριά από την άκρη)*, βλέπω ο κύριος τώρα μπορεί επιτέλους να κάνει κάτι άλλο. Δε θα το σπάσω είναι στο τέλος.

Το όραμα είναι αυτό που είναι πιο πάνω και από τη στρατηγική. Άρα, η στρατηγική μπορεί να έχει στόχο. Ο στόχος είναι εξωστρατηγικός ως οντότητα. Άρα φανταστείτε τώρα ότι έχετε την στρατηγική εδώ, τον στόχο σας εδώ και σε ένα μεγάλο πλαίσιο που ονομάζουμε εμείς μετα-στρατηγική έχουμε το όραμα. Το όραμα είναι αυτό που θα καθοδηγήσει τις πράξεις που θα υλοποιήσουν έναν στόχο ή πολλούς για να αλλάξει η πραγματικότητα. Σας δίνω ένα παράδειγμα χειροπιαστό αυτή τη φορά. Αυτές τις μέρες όλοι σας έχετε κάποια άποψη για το φυσικό αέριο. Εντάξει; Ότι είναι πολύ, ότι είναι λίγο κλπ. Πριν έντεκα χρόνια όχι μόνο δεν είχατε άποψη αλλά δεν υπήρχε καν το θέμα. Ενώ τώρα θεωρούμε ότι είναι φυσιολογικό ακόμα κι όταν είμαστε με τους φίλους μας, στο καφενείο, στο τσάι, να συζητάμε γι' αυτό το θέμα. Άρα, αυτή η κίνηση στην πραγματικότητα θα δημιουργηθεί μόνο και μόνο μετά την θέσπιση, το 2004, είναι πριν 11 χρόνια. Πριν, δεν είχε νόημα να το συζητάμε πραγματικά, ενώ τώρα θεωρείτε ότι είναι απόλυτα φυσιολογικό. Άρα έχει πολύ πλάκα γιατί εμείς πηγαίνουμε και στα σχολεία, στα σχολεία ας πούμε στο λύκειο, ενώ κάνουμε άλλη ερώτηση, για άλλο θέμα, ξαφνικά μας λένε «κύριε εσείς τι πιστεύετε, έχουμε φυσικό αέριο, πόσο έχουμε;» Ενώ μιλούσαμε ας πούμε για φυσική και

μαθηματικά. Αυτό πριν 10 χρόνια κανένας δε θα το ρωτούσε. Και μετά έχουμε τους χημικούς που λένε ευτυχώς που ήρθατε να κάνετε αυτή τη διάλεξη να μας κάνουν ερωτήσεις στη χημεία. Γιατί τώρα τα παιδιά ξαφνικά ξέρουν και για το φυσικό αέριο και για το μεθάνιο ενώ πριν δεν ήξεραν καν τι ήταν. Άρα, ξανα-έρχομαι λοιπόν στο όραμα. Το όραμα όμως, άρα θυμάστε ότι έχουμε βάλει την πραγματικότητα κάτω κάτω, την πράξη πιο πάνω και τώρα είμαστε στο όραμα. Συνήθως ακόμα και στον στρατό ή στην πολιτική σταματάμε εδώ. Τώρα θα περάσουμε στο πιο νοητικό. Πέρα απ' το όραμα είναι η ουτοπία. Άρα τι είναι ουτοπία; Η ουτοπία είναι αυτό που σας λέει κάποιος και λέτε «αυτό αποκλείεται». Το πιο ωραίο ποιο είναι; Είναι ότι μόνο οι ουτοπίες παράγουν πραγματικότητα, ενώ η πραγματικότητα παράγει συντηρητισμό. Δηλαδή όταν ακούτε κάποιον και σας λέει κάτι ή σας το έλεγε πριν 20 χρόνια ότι αυτό θα γίνει, λέγατε σιγά να μη γίνει. Το άλλο που είναι πιο ωραίο ακόμα, είναι ότι όταν δεν πιστεύουμε σε κάτι και γίνεται, παραμένει απίστευτο. Δηλαδή ακόμα και μετά εφόσον έχει γίνει, εφόσον σας το δείχνει κάποιος λες «μα έγινε;» Άρα, εγώ δείχνω το παράδειγμα, παίρνω το παράδειγμα της γέφυρας Ρίο-Αντίρριο στην Ελλάδα για όσους το ξέρουν το παράδειγμα, η γέφυρα Ρίο-Αντίρριο κατέχει 17 παγκόσμια ρεκόρ. Δεν φτιάχτηκε για να κατέχει 17 παγκόσμια ρεκόρ, αλλά για να φτιαχτεί έπρεπε να τα κατέχει. Βλέπετε πώς πάει; Υπήρχε μια ανάγκη, υπήρχε μια τεχνογνωσία. Αλλά τώρα θέλω να σκεφτείτε που είμαστε μεταξύ μας αν σας έλεγα τώρα, με τα δεδομένα που ξέρετε, ότι αύριο θα αρχίσουμε το έργο για να κάνουμε τη γέφυρα Ρίο-Αντίρριο και θα κατέχει 17 παγκόσμια ρεκόρ, ποιος από σας θα το πίστευε; Ε, θα βλέπατε ότι λόγω νοητικής αδράνειας, όχι υστέρησης, αδράνειας, θα λέγατε μα είναι δυνατόν εμείς να κάνουμε ένα πράγμα που θα έχει 17 παγκόσμια ρεκόρ; Το πιο ωραίο είναι ότι έχει γίνει εδώ και χρόνια. Παρ' όλα αυτά όμως μας ενοχλεί ακόμα. Μας ενοχλεί γιατί δεν θεωρούμε ότι είναι φυσιολογικό. Όμως άμα κοιτάξετε την περιοχή έχουμε σεισμούς, έχουμε βάθος, έχουμε κινήσεις, έχουμε ρεύμα θαλάσσιο, όλα αυτά αναγκάζουν το έργο να έχει αυτό. Άρα, φανταστείτε τώρα εμείς το συζητάμε αλλά εγώ σας υπενθυμίζω μάλιστα ότι τότε είχαν γίνει εκλογές στην Ελλάδα κι αυτός που ανέλαβε μετά ρωτούσε συνεχώς είναι μακέτα ή έχει γίνει; Την έχετε ακούσει αυτή την έκφραση; Γιατί του έλεγαν κύριε πρωθυπουργέ αυτό έχει γίνει και αυτός του φαινόταν τόσο απίστευτο που έλεγε, «είναι μακέτα»; Και του έλεγαν όχι, το έργο, το αληθινό. Άρα, θέλω να πω σ' αυτή τη διαδικασία για να καταλάβετε ότι η ουτοπία παράγεται από την νόηση. Είναι απ' το μυαλό, γιατί ουτοπία δεν υπάρχει από μόνη της. Η ουτοπία όμως είναι αυτό που μερικοί θα το σκεφτούν ότι μπορεί να γίνει και όραμα. Και μετά μερικοί θα το αντικρούσουν, θα πουν ότι αυτό αποκλείεται αλλά έχει ενδιαφέρον γιατί στην συνέχεια όταν θα το ακούσει κάποιος άλλος...

Άρα σας δίνω μια διαδικασία πολύ απλή: Έρχεται ο αρχιτέκτονας, μετά στη συνέχεια έρχεται αν θέλετε ο πρωτομάστορας, μετά έρχεται ο μηχανικός και μπορούμε να φτάσουμε ως τον εργάτη. Ωραία, τι θα κάνουμε; Ο πρώτος που θα το πει θα του πει αυτό δεν γίνεται μόλις θα δουν τα σχέδια. Στον δεύτερο θα του πουν μπορείς να το κάνεις αυτό που δεν γίνεται; Μετά ο τρίτος θα πει, μπορεί και να γίνεται και ο τέταρτος θα πει εντάξει το κάνω. Δεν έχει μπει όμως στην διαδικασία να περάσει απ'

όλα τα στάδια, του έχουν ανακοινώσει ότι αυτό γίνεται. Δηλαδή, είναι μερικοί από σας που ασχολούνται με τα παιδιά τους ή με τα εγγόνια τους. Στο σχολείο τους δείχνω ένα παράδειγμα στους καθηγητές γιατί συνήθως οι καθηγητές εκνευρίζονται που τα παιδιά δεν έχουν ακόμα επιλέξει ποιον κλάδο θα πάρουν, ποια δουλειά θα κάνουν κτλ. Άρα τους δίνω το εξής παράδειγμα, τους λέω από αύριο θα έχετε έναν μισθό 5000 ευρώ, θα έχετε όλα τα διπλώματα που θέλετε, σηκώστε το χέρι ποιος ξέρει ποια δουλειά κάνει. Ε, είναι 3-4 που ξέρουν. Προσέξτε άρα μη μου μπειτε στη διαδικασία ότι είναι λόγω των χρημάτων, λόγω των σπουδών, όχι, τα έχουν όλα, αλλά ακόμα και σε ένα ιδανικό πλαίσιο δεν ξέρουν τι να επιλέξουν. Και λέω λοιπόν στους καθηγητές, βιάζεστε για τα παιδιά θεωρώντας ότι είναι λόγω κρίσης, ότι είναι λόγω δυσκολίας, όλα αυτά. Καμία σχέση. Είναι απλώς λόγω νοητικού επιπέδου που δεν έχουν επιλέξει τι θα κάνουν στη ζωή τους ακόμα και τώρα, ακόμα κι αν τους διευκολύνουμε υποτίθεται, γιατί θα είναι μια τεχνητή επιλογή. Άρα η ουτοπία είναι αυτή που παράγει την πραγματικότητα και μπορούμε να έχουμε όπως έχουμε τους οραματιστές και επανέρχομαι στο όραμα για να το διαφοροποιήσω με το όνειρο. Είναι πολλοί από μας που έχουν όνειρα αλλά να ξέρετε τα όνειρα είναι γι' αυτούς που κοιμούνται. Και όταν δεν κοιμούνται καλά είναι εφιάλτες. Τα οράματα είναι γι' αυτούς που είναι ξύπνιοι. Άρα, ένας τρόπος, ακόμα κι όταν ζείτε έναν εφιάλη είναι να σκεφτείτε ότι άμα ξυπνήσετε σταματάει το όνειρο. Άρα, το θέμα με τα όνειρα. Τα όνειρα προέρχονται από την κοινωνία για να μην κάνουμε τίποτα. Άρα έχετε ανθρώπους που τελειώνουν την καριέρα τους, βγαίνουν στην σύνταξη, πεθαίνουν κιάλας και όλη τους τη ζωή τους λένε εγώ είχα ένα όνειρο όταν ήμουν μικρός να κάνω αυτό. Και δεν έχει γίνει απολύτως τίποτα γιατί όλοι συντήρησαν αυτό το όνειρο. Αυτοί που έχουν όνειρα δεν είναι επικίνδυνοι, είναι άχρηστοι. Αυτοί που έχουν οράματα είναι επικίνδυνοι, γιατί θα τα υλοποιήσουν. Άρα σε κάποια φάση πρέπει να σκεφτείτε, μιλάω και γι' αυτό το χώρο, εντάξει, φτάνουν πια τα όνειρα μήπως να περάσουμε και σε οράματα. Γιατί στα οράματα μπαίνει στρατηγική, στα όνειρα παραμένει ονειροπόληση. Το πιο ψηλό επίπεδο δεν είναι καν η ουτοπία, είναι το αδιανόητο. Άρα το αδιανόητο είναι λίγο πιο πολύπλοκο γιατί όταν το ακούτε για πρώτη φορά κάτι που είναι αδιανόητο, στην πραγματικότητα είναι ότι το σκέφτηκε κάποιος, μόλις το ακούτε δεν είναι πια αδιανόητο. Άρα η πρώτη σας έκφραση είναι ότι αυτό είναι ουτοπικό. Ενώ όταν ακούτε κάτι το ουτοπικό το πρώτο σας ερώτημα είναι, γίνεται; Άρα, το αδιανόητο γιατί έχει μεγάλη σημασία; Γιατί είναι καθαρά νοητικό και είναι, άμα το δείτε στον τομέα των εφευρέσεων και της καινοτομίας, πόσες φορές έχουμε περάσει από το αδιανόητο στην ουτοπία. Άρα σας δείχνω ένα παράδειγμα πολύ απλό, στα όρια του εκνευριστικού. Φαντάζομαι ότι έχετε όλες και όλοι τραπεζικές κάρτες όπου πάνω έχει ένα τσιπ. Θυμάστε; Ωραία, ωραία. Βέβαια τώρα φαίνεται εντελώς αυτονόητο. Άρα μπορώ να σας πω ότι ο εφευρέτης είναι ένας Γάλλος. Αυτός ο Γάλλος δεν ήταν για τράπεζα, ήταν για τηλεφωνική κάρτα. Άρα έφτιαξε λοιπόν μια κάρτα και την έφτιαξε έτσι ώστε να τροφοδοτείται για να μη βάζουμε κέρματα. Πάει να δει τους άλλους, ας πούμε εσάς, που διαχειρίζεστε το ανάλογο από την τηλεφωνική υπηρεσία, κλπ κλπ. Άρα, εξηγεί, βέβαια αυτοί παθαίνουν την πλάκα τους γιατί δεν έχουν δει ποτέ κάποιον που να είχε σκεφτεί να βάλουμε μια κάρτα και πετάγεται κάποιος και λέει «ακόμα κι αν γινόταν αυτό που

λέτε», ακόμα κι αν γινόταν αυτό που λέτε, «θα 'πρεπε να αλλάξουμε όλες τις τηλεφωνικές καμπίνες», που είναι μια σωστή παρατήρηση, αλλά δε μπορούσε να υποπτευθεί ότι θα αλλάζαμε τις τηλεφωνικές καμπίνες. Δηλαδή άμα κοιτάξετε τώρα τον εαυτό σας ειδικά τώρα και με τον τομέα των κινητών, φανταστείτε ότι πριν πηγαίνατε στις τηλεφωνικές καμπίνες για κέρματα, μετά πήγατε για μερικό χρονικό διάστημα με κάρτα και τελικά τώρα έχετε όλοι κινητά. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εφευρέσή του στον τομέα της τηλεφωνικής κάρτας είχε μικρή διάρκεια εφόσον περάσαμε στα κινητά, έτσι δεν είναι; Το ενδιαφέρον είναι ότι πέρασε στις τράπεζες. Και τώρα θεωρούμε ότι άμα δεν έχουμε κάρτα που δεν έχει τσιπάκι, σίγουρα δεν είναι ασφάλειας. Φανταστείτε λοιπόν κάτι που πριν από μερικά χρόνια ήταν εντελώς αδιανόητο, όταν το πρότεινε του είπαν «ουτοπία» και θα έχουμε πολλά προβλήματα, εφαρμόστηκε, άλλαξε την πράξη, άλλαξε την πραγματικότητα και τώρα εμείς το ζούμε και θεωρούμε ότι είναι απόλυτα κλασσικό και όταν θα έχετε ας πούμε παιδιά σας ή εγγόνια σας κλπ που θα είναι 18 χρονών θα ζητήσουν, «δώστε μου απ' το αδιανόητο». Συν ότι θα χρωστάτε και στο αδιανόητο. Άρα, ένα μεγάλο όφελος που έχουμε με τους εφευρέτες είναι στην πραγματικότητα ο μετασχηματισμός από το αδιανόητο στην ουτοπία. Άρα φαίνεται να είναι κάτι το οποίο είναι εντελώς άχρηστο αλλά για να καταλάβετε πόσο διαφορετικά μπορεί να είναι τα πράγματα σε επίπεδο νοητικό, όταν ο Leonardo Da Vinci σκέφτεται την πτητική μηχανή, η κοινωνία δε σκέφτεται καν ότι μπορούμε να πετάξουμε. Και το πιο ωραίο όμως δεν είναι ότι σκέφτεται την πτητική μηχανή, σκέφτεται το εξής: «αν καταφέρω να πετάξω, πώς θα προσγειωθώ». Φανταστείτε λοιπόν την νόηση. Δηλαδή, λέει, ok, πες ότι τα κατάφερα, είμαι εκεί πάνω, πώς μετά ξανακατεβαίνω; Άμα το σκεφτείτε, θα καταλάβετε το εξής. Ότι ενώ εμείς, όταν λέω εμείς, εννοώ η κοινωνία της εποχής. Θυμάστε ότι πέθανε το 1519, εμείς θεωρούσαμε ότι αυτό όχι δεν γίνεται, δε το σκεφτόμασταν, αυτός σκεφτόταν πώς προσγειώνεσαι. Όλοι σας έχετε δει με τα παιδιά και με τα εγγόνια, πείτε τους ας πούμε, «κάνε ότι πετάς», θα κάνουν αυτό (και κουνάει τα χέρια πάνω κάτω). Άμα κάνουν το ίδιο με τα μπούτια έχετε ένα θέμα. Γιατί αυτό που κατάλαβε ο Leonardo είναι ότι άμα κοιτάζεις το ανθρώπινο σώμα οι πιο δυνατοί μύες που έχουμε είναι στα μπούτια. Άρα σκέφτηκε αμέσως ότι όταν πετάς δεν πρέπει να κουνάς τα χέρια σου, πρέπει να κουνάς τα πόδια σου. Σκέφτεται ότι για να πετάς συμφέρει να είσαι έτσι (και φέρνει το χέρι στην οριζόντια θέση) ενώ για να προσγειώνεσαι συμφέρει να είσαι έτσι (και φέρνει το χέρι στην κάθετη θέση).

Άμα κοιτάξετε τώρα τους ανθρώπους που πετάνε delta plan, κάνουν ακριβώς αυτό. Στην αρχή είναι όρθιοι, τρέχουν λίγο, μετά μπαίνουν οριζόντια, κάνουν μόνο κινήσεις με τα χέρια, αλλά δεν πετάνε και μετά όταν προσγειώνονται ξαναβγάζουν τα πόδια. Άμα σκεφτείτε τώρα ότι υπάρχει μηχανή που κινείται, θα δείτε ότι όλα αυτά που έλεγε ο Leonardo Da Vinci, από το 1452 μέχρι το 1519, έγιναν, γίνονται, και τα θεωρούμε απόλυτα φυσιολογικά. Το πιο αστείο ξέρετε ποιο είναι; Το delta plan δεν προέρχεται από το έργο του Da Vinci γιατί κανένας δεν το κατάλαβε. Προέρχεται από πειράματα της NASA η οποία ήθελε το σκάφος που πηγαίνει στο διάστημα να επιστρέφει με φτερό και δε λειτούργησε ποτέ. Άρα το παράτησαν λέγοντας ότι αυτό

είναι άχρηστο και το χρησιμοποιήσαμε βέβαια μες στον αέρα χωρίς να πηγαίνουμε στο διάστημα.

Άρα θέλω να σας δείξω αυτά τα παραδείγματα για να καταλάβετε το εξής: Όταν κάποιος σας λέει ότι κάτι μπορεί να γίνει, πρέπει βέβαια να αναρωτηθούμε. Πρώτον, ότι είναι της κατηγορίας αδιανόητο, ουτοπία, όραμα, πράξη ή πραγματικότητα.; Δίνω τώρα ένα παράδειγμα στον τομέα τον πολιτικό. Έρχεται κάποιος που βγάζει ένα πολιτικό λόγο, βγάζει ένα πρόγραμμα και όταν το βλέπετε το πρόγραμμα, σας φαίνεται πραγματικότητα. Να είστε σίγουρος ότι μετά από λίγο θα έχετε πρόβλημα που τον ψηφίσατε. Γιατί μετά θα σας εξηγήσει ότι ξέρεις υπάρχουν δυσκολίες και δε γίνονται όλα. Αλλά βέβαια αυτό δε μας το εξηγεί πριν τις εκλογές, μας το εξηγεί αμέσως μετά. Και αν πραγματικά δεν μπορεί να υπάρχει επίλυση του προβλήματος, τότε γιατί ήσουν υποψήφιος; Γιατί άμα είναι να εκλέξω κάποιον για να κάνει κάτι που να μου λέει ότι δεν μπορεί να το κάνει, ενώ θα μπορούσα κι εγώ να κάνω το ίδιο εφόσον είμαι ανίκανος, έχουμε ένα θέμα. Όταν κοιτάζετε λοιπόν ένα πρόγραμμα, αυτό που έχει ενδιαφέρον, είναι να αξιολογήσετε σε αυτό το πρόγραμμα αν υπάρχουν στοιχεία που αφορούν πράξεις, οράματα, ουτοπίες και αδιανόητο. Δηλαδή κάτι που να σας ξαφνιάσει και να πεις κοίτα τώρα τι σκέφτηκε. Ενώ φαίνεται πολύ απλό. Άρα όταν τα κοιτάζετε αυτά με τα δεδομένα της Κύπρου, πολλά πράγματα φαίνονται να είναι εντελώς αδιανόητα. Άρα το πιο σημαντικό είναι ότι επειδή ζήσαμε κάμποσα χρόνια, μπορείτε να πείτε και στον εαυτό σας ότι ζούμε αρκετά πράγματα που ήταν αδιανόητα παλιότερα. Άμα κοιτάξετε πώς έχει εξελιχθεί η τεχνολογία, είναι εντελώς αδιανόητο αυτό που κάνετε. Δίνω ένα παράδειγμα πολύ απλό: Ζήσατε όλοι το τηλέφωνο έτσι *(κάνει κυκλική κίνηση με το δάχτυλο)*, αυτό τώρα στα εγγόνια σας πρέπει να τους εξηγήσετε τι είναι αυτό. Γιατί δεν ξέρουν καν τι είναι. Άμα σκεφτείτε ότι κάναμε αυτή την κίνηση *(κάνει πάλι κυκλική κίνηση με το δάχτυλο)* και το πιο σημαντικό σε ένα τηλέφωνο ήταν το ακουστικό που ήταν μεγάλο και η κίνηση αυτή *(κάνει κυκλική κίνηση με το δάχτυλο)*. Μετά μας είπαν ξαφνικά ότι η κίνηση αυτή *(κάνει κυκλική κίνηση με το δάχτυλο)* είναι άχρηστη, συμφέρει να έχεις κουμπιά. Μετά μας εξήγησαν ότι συμφέρει να μην έχεις καν κουμπιά. Μετά συμφέρει να μην έχεις καν ακουστικό γιατί είναι το τηλέφωνο που είναι το ακουστικό. Άμα το σκεφτείτε ορθολογικά έχετε αγοράσει ένα τηλέφωνο που δεν έχει πλήκτρα. Και δεν έχει ακουστικό. Και είναι τηλέφωνο. Αλλά πρέπει να θυμάστε ότι όταν βγήκαν αυτά τα τηλέφωνα δεν ήταν για να είναι τηλέφωνα ήταν για να είναι μικροί υπολογιστές. Και παρεμπιπτόντως έβαλαν το τηλέφωνο μέσα. Τώρα εμείς όλοι θεωρούμε ότι , θυμάστε την παντόφλα που είχαμε παλιά; Τώρα έχετε δει πώς έχει κάνει; Ήταν μεγάλο, βαρύ και σιγά σιγά έγινε λεπτό, όλο και πιο λεπτό και τώρα ξαναμεγαλώνει. Και λέτε πηγαίνετε πίσω; Όχι, γιατί άμα κοιτάξετε πώς ξαναμεγαλώνει, παραμένει ελαφρύ σε σχέση με το πρώτο. Ξαναμεγαλώνει γιατί έχει άλλες δυνατότητες. Για να καταλάβετε, ακόμα και στα μαθηματικά, ξανακάναμε ρεκόρ πάνω σε i-phone, που πριν μερικά χρόνια αυτό είχε γίνει σε υπερυπολογιστές.

Άρα το λέω αυτό για να καταλάβετε (επειδή βλέπω και το δήμαρχο με τα γυαλιά που έχει και άλλοι έχετε τέτοια γυαλιά), ελπίζω να θυμάστε ότι άμα δεν έχετε σκελετό

γύρο από το γυαλί είναι ότι τώρα μπορούμε να το τρυπήσουμε με laser. Γιατί όλοι σας που έχετε σκελετό έχετε κάτι το μεταλλικό ή πλαστικό, αλλά όσοι δεν έχουν κάτι από κάτω και έχουν από πάνω, στην πραγματικότητα από κάτω έχετε νάilon. Εσείς έχετε νάilon από κάτω (απευθύνεται σε μία κυρία από το κοινό). «Σίγουρα; Όταν το βγάζετε είστε σίγουρη;» Θα δείτε ότι τώρα βλέπετε ότι κοιτάζετε τα γυαλιά σας. Το άλλο πρόβλημα που έχετε με το γυαλί είναι ότι παλιά, θυμάστε, τουλάχιστον τους γονείς σας, αλλάζανε συνεχώς τετρακόσια γυαλιά. Γιατί ήταν το ένα κοντινό, το άλλο μακρινό το άλλο... Τώρα εσάς σας φαίνεται εντελώς φυσιολογικό να έχεις μόνο ένα γυαλί και απλώς το μάτι που κάνει αυτό (δείχνει με το δάχτυλο πάνω-κάτω) κάνει Varilux. Ε, για να σκαλίσουμε αυτό το γυαλί για να έχουμε μόνο ένα γυαλί και να είναι τόσο λεπτό, τώρα να ξέρετε ότι έχουμε και γυαλιά ηλίου που είναι και γυαλιά όρασης. Πριν ήταν εντελώς αδιανόητο. Η τρύπα που έχετε στην άκρη είναι τρυπημένη με laser γιατί άμα το κάνετε με κατσαβίδι το γυαλί έχει σπάσει. Όταν λοιπόν εσείς βλέπετε ότι σε όλο το γυαλί σας κρατάει μόνο από δω (δείχνει τους κροτάφους) και από εδώ (δείχνει στη μέση της μύτης) να ξέρετε ότι είναι όλο ζωγραφισμένο με laser. Άρα στην πραγματικότητα έχει ενδιαφέρον γιατί δεν κόβετε γυαλί, καίτε γυαλί. Λοιπόν, όταν σας τα λένε αυτά και βέβαια εφόσον το βλέπετε έτσι λέτε τι άλλο μπορεί να γίνει. Εγώ μπορώ να σας πω ας πούμε για τις οθόνες των υπολογιστών, σιγά σιγά θα έχουμε οπτικές οθόνες. Δηλαδή θα έχετε μόνο το πληκτρολόγιο θα πατάτε ένα κουμπί και ξαφνικά θα βγαίνει μια οθόνη η οποία θα είναι φωτονική άμα βάζετε το δάχτυλο θα μπαίνει μέσα. Θα είναι σαν ολόγραμμα. Ε, για όσους δεν πιστεύουν ότι αυτό γίνεται να ξέρετε ότι ήδη είναι στην αεροπορία. Όπου το κατεβάζουμε πάνω στο κράνος, άρα βλέπεις στόχους, ενώ όταν το κοιτάζετε βλέπετε απλώς γυαλί δε βλέπετε τίποτα άλλο.

Και να ξέρετε ότι η εκκίνηση του πυραύλου μπορεί να γίνει απ' το μάτι. Και τα χέρια χρησιμοποιούνται μόνο και μόνο για το τι κάνει (δείχνει με το χέρι ελιγμούς). Άρα επανέρχομαι τώρα σε μερικά πράγματα για να καταλάβετε πόσο δυνατό είναι το μυαλό.

Στην πραγματικότητα τα πρώτα κατεχόμενα που πρέπει να απελευθερώσουμε είναι τα κατεχόμενα του μυαλού. Είναι μερικοί που μπερδεύονται και τα βάζουν σε άλλη σειρά. Γιατί το μυαλό μας έχει μερικές αντιστάσεις και αντιδράσεις, εδώ κανονικά είναι μερικοί και μερικές που ήδη θα πρέπει να αντιδρούν στο μυαλό τους, του τύπου: «Τι θέλει να πει τώρα»; Είναι πολύ απλό, εμείς μπλοκάρουμε μόνοι μας τον εαυτό μας, κάνουμε μια αυτολογκρισία. Και λέμε ' 'τόρα να το πω αυτό στην Ελένη, θα μου πει αποκλείεται'. Αλλά τελικά δεν της το λέω καν. Το πιο ωραίο είναι ότι μπορεί η Ελένη να σκέφτεται το ίδιο και να λέει, να το πω τώρα στο Νίκο; Άρα έχει ενδιαφέρον γιατί είναι αυτό που ακούτε μερικές φορές, ακούμε ότι αυτός είπε κάτι που όλοι σκεφτόμασταν αλλά κανένας δεν το 'λεγε. Μερικές φορές δεν τολμούμε καν να εκφραστούμε. Λες και θα είμαστε υπεύθυνοι γι αυτό που κάνουμε. Ενώ στην πραγματικότητα δεν το κάνουμε.

Άρα, τα κατεχόμενα τι είναι; Ένας τρόπος να τα αντιμετωπίσετε είναι η φράση του Επίκτητου ο οποίος λέει: «Θεώρησε τον εαυτό σου ως ελεύθερο ον ή ως σκλάβο, όλα

εξαρτώνται από σένα». Άρα έχει ενδιαφέρον γιατί στις κοινωνίες μας έχουμε ανθρώπους που είναι ελεύθεροι και σκέφτονται ως σκλάβοι. Κι έχουμε ανθρώπους που είναι πολιορκημένοι και σκέφτονται ελεύθερα. Αυτό είναι ένα μεγάλο θέμα. Εντάξει; Όταν ο Διονύσιος Σολομός γράφει οι ελεύθεροι πολιορκημένοι, δεν γράφει οι σκλάβοι. Και δεν γράφει, γιατί έχουμε και φιλόλογους εδώ άρα παρατηρείτε ακριβώς τις λέξεις που έχει επιλέξει. Δεν το λέει είμαστε σκλάβοι πρέπει να απελευθερωθούμε. Λέει είμαστε ελεύθεροι και πρέπει να αντισταθούμε στην πολιορκία. Είναι κάπως διαφορετικά τα πράγματα. Και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι βλέπει το τέλος. Δίνω ένα παράδειγμα χειροπιαστό της Ελλάδος. Ας πούμε στην Ελλάδα είχαμε 400 χρόνια κατοχής κι είναι μόνο προς το τέλος που αρχίσαμε να διπλώνουμε πιέτες. Όχι στην αρχή. Δηλαδή, όταν έπεσε η Πόλη το πρώτο πράγμα που σκεφτόμασταν είναι ότι θα ξαναμπούμε αμέσως στην Πόλη. Μετά από εκατοντάδες χρόνια είναι άνθρωποι που σκέφτηκαν ότι φτάνει. Μόλις σκέφτηκαν ότι φτάνει, άρχισε η αντίστροφη μέτρηση της απελευθέρωσης. Τώρα δεν ήταν πια πόσα χρόνια είναι από την άλωση αλλά πόσα χρόνια είναι από την απελευθέρωση. Θέλω να σκεφτείτε το πολύ απλό παράδειγμα. Η Φιλική Εταιρία δημιουργείται στις 14 Σεπτεμβρίου 1814. Λοιπόν, η Φιλική Εταιρία σε 7 χρόνια άλλαξε τα δεδομένα 400 χρόνων. Άρα θέλω να φανταστείτε ας πούμε ότι είμαστε τώρα 14 Σεπτεμβρίου 1814 και λέμε εδώ εμείς, είμαστε και πιο πολλοί από τότε που ήταν, σε 7 χρόνια θα αλλάξουν όλα τα δεδομένα. Το πιο απίστευτο είναι ότι έγινε. Και για όσους νομίζουνε ότι έγινε για πρώτη φορά, στην πραγματικότητα εξεγέρσεις υπήρχαν πολλές, αλλά δεν ήταν ποτέ στρατηγικά προετοιμασμένες και γι' αυτό κατέληγαν ή σε μακελειό ή σε θύματα αλλά δεν είχαν τις επιπτώσεις που έχει μια μεγάλη επανάσταση. Άρα το πρώτο πράγμα είναι η νοητική προετοιμασία. Άμα δεν έχω νοητική προετοιμασία ακόμα κι αν έχω τα εργαλεία δεν πιστεύω ότι γίνεται άρα δε θα γίνει. Μετά, εφόσον είμαι προετοιμασμένος νοητικά βλέπω ότι υπάρχουν ανάγκες. Μετά προσπαθώ να βρω εργαλεία που υποστηρίζουν αυτές τις ανάγκες. Στην συνέχεια προσπαθώ να βρω μια στρατηγική που συντονίζει αυτά τα εργαλεία έτσι ώστε να ολοκληρωθεί αυτός ο στόχος. Άμα το σκεφτείτε ορθολογικά για εκείνη την εποχή, οι τρεις πρώτοι που έκαναν την Φιλική Εταιρία άμα τους ακούγατε εδώ, τώρα να 'ρχονται και να σας έλεγαν αυτά τα πράγματα θα λέγατε, τι τρελοί οι άνθρωποι. Τουλάχιστον. Για να μη σας πω ότι μπορεί και να τους προδίδαμε για να μην έχουμε προβλήματα εμείς. Ωραία. Στη συνέχεια θα ήθελα να σας υπενθυμίσω ότι ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ήταν το νούμερο 118 στη Φιλική Εταιρία. Δεν ήταν το νούμερο 4. Αυτό το λέω για σας που μπορεί να σκεφτείτε ότι εντάξει τώρα εγώ είμαι το 120, το 118, τι μπορώ να κάνω. Πάντως δε θυμάστε ποιος ήταν το 117. Εννοώ μ' αυτό ότι η μεγάλη διαφορά γίνεται γιατί μέσα σε ένα προετοιμασμένο έδαφος έρχεται κάποιος που γνωρίζει, που έχει γνώσεις, που ήταν τότε στο Ιόνιο στον Αγγλικό στρατό, ξέρει ακριβώς τι είναι στρατηγική στρατιωτική κι όχι απλώς «εγώ θέλω να κάνω αυτό». Άρα, στη συνέχεια τι γίνεται, θυμάστε ότι είχαμε πολλά μπουλούκια, παρέες, που έλεγαν εμείς θα τα καταφέρουμε, συνήθως τα κατάφερναν όταν ήταν 2-3 οι απέναντι και ξαφνικά έρχεται ο Κολοκοτρώνης και λέει: «πρέπει να έχουμε κοινό στόχο». Μεγάλο στόχο. Σας υπενθυμίζω ότι οι δικοί μας τον παράτησαν ακόμα και μες στη μάχη. Δηλαδή θεωρούσαν ότι αυτό δε γίνεται, σιγά να μη νικήσουμε εμείς.

Κι είναι μόνο όταν κατάφερε να συντονίσει όλες αυτές τις δυνάμεις που 'χαμε τις πρώτες, αυτό που ονομάζουμε επιτυχίες, οι οποίες είχαν ως πράξη, αλλάζει την πραγματικότητα. Τα επόμενα τα ξέρετε.

Αλλά θέλω να σας πω το εξής: Αν αυτό γίνεται μετά από 400 χρόνια κατοχής και αλλάζει σε 7 χρόνια, πρέπει να καταλάβουμε ότι μερικά πράγματα αλλάζουν ακόμα και πιο γρήγορα όταν είναι συντονισμένα. Σας δίνω ένα άλλο παράδειγμα που μπορεί να σας ξαφνιάσει, είναι αυτά που δεν υπολογίζουμε όταν υπολογίζουμε. Η Ανατολική Γερμανία και η Δυτική Γερμανία, για να είναι αυτό που ξέρουμε χρειάστηκαν 15 χρόνια. 15 χρόνια αλληλοσεβασμού, βοήθειας οικονομικής από τη μια πλευρά για να υπάρχει μια εξισορρόπηση. Ωραία. Πρέπει να καταλάβουμε ότι μερικά πράγματα ανάλογα χρειάζονται ένα χρονικό διάστημα. Αλλά για να μη μπω σε αυτές τις λεπτομέρειες θα σας το πω έτσι για να κλείσω. Αυτό που σκέφτεστε ότι δε μπορεί να γίνει, αν γινόταν θα χρειαζόμασταν 12 χρόνια. Με το φυσικό αέριο γίνεται σε λιγότερο από έναν χρόνο. Γιατί τα δεδομένα αλλάζουν τόσο σημαντικά που δεν τα βλέπουμε με αυτόν τον τρόπο αλλά το θέμα είναι ότι δεν είμαστε εμείς προετοιμασμένοι να δούμε αυτή την αλλαγή και να την αξιοποιήσουμε. Άρα αυτό που έχει σημασία και να κλείσω είναι το εξής: Να θυμάστε, πραγματικότητα, πράξη, όραμα, ουτοπία, αδιανόητο. Θα ήταν καλό να σκεφτείτε για όλη σας τη ζωή πόσες φορές κάνατε κάτι το αδιανόητο, πόσες φορές κάνατε μια ουτοπία, πόσες φορές κάνατε μια πράξη, πόσες φορές κάνατε ένα όραμα και πόσες φορές μείνατε στην πραγματικότητα. Θα δείτε ξαφνικά ότι αυτά που θα ονομάσετε εκτός απ' την πραγματικότητα θα είναι ουσιαστικά η ιστορία της ζωής σας. Γιατί θα είναι τα πιο σημαντικά πράγματα που κάνατε στη ζωή σας. Άρα άμα κάποιος σας πει, ακόμα κι αν είναι η Ελένη, ότι μπορεί και τα πιο σημαντικά πράγματα της ζωής σας να μη τα έχετε ζήσει ακόμα, μπορεί να ξαφνιαστείτε. Άρα, αυτό που έχει σημασία για μας είναι ότι ο εγκέφαλος, οι δυνατότητές του, η σκέψη, ανήκουν στην νοόσφαιρα και η νοόσφαιρα είναι πιο ανθεκτική από την πραγματικότητα γιατί ξέρει να παράγει πραγματικότητα, ενώ η πραγματικότητα όταν παραμένει πραγματικότητα εκφυλίζεται κι απλώς συντηρεί τον εαυτό της γιατί θέλει απλώς την επανάληψη του παρόντος ενώ η σκέψη, είναι αν θέλετε εγκλωβισμένο μέλλον μέσα στο παρελθόν, το οποίο εκφράζεται κι αλλάζει τα δεδομένα με έναν τρόπο τόσο σημαντικό που δε θυμόμαστε πια τα προηγούμενα.

Άρα να το σκεφτείτε απλώς όταν βλέπετε ένα καινούριο κτήριο στην πόλη, πόσο δύσκολο είναι να θυμηθείτε ποιο είναι το κτήριο που ήταν πριν. Γιατί έχει αλλάξει τόσο πολύ τις προοπτικές και τις γωνίες που λέτε, «θυμάσαι καθόλου πώς ήταν πριν» και μετά πηγαίνετε στα μουσεία, βλέπετε τη φωτογραφία και λες «ναι, έτσι ήταν». Πριν το κάνετε όμως ξέρετε πόσο δύσκολο είναι να φανταστείτε το νέο κτήριο ενώ δεν υπάρχει κανένα στοιχείο; Όταν σας το δείχνει για πρώτη φορά ο αρχιτέκτονας κι λέτε, «αυτό θα γίνει εδώ». Εγώ το λέω ας πούμε και για σημαντικά έργα όπως είναι τα μουσεία. Ποιος το πιστεύει ότι μπορεί να γίνει ένα μουσείο; Ποιος από σας πίστευε ότι μπορεί να γίνει ας πούμε το μουσείο της Ακρόπολης στην Αθήνα και σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα να είναι στα 5 μεγαλύτερα μουσεία του κόσμου σε

επισκεψιμότητα. Κι όμως έγινε. Όταν το κάναμε αυτό αρχικά θυμάστε ήταν του τύπου «το μουσείο είναι απαίσιο, δεν έχει χρώματα, είναι στραβό, έχετε βάλει θέσεις που είναι κενές για να βάλουμε πράγματα που θα μπουν μετά. Θυμάστε ότι η Καρυάτιδα έχει θέση κενή. Στην αρχή κατηγορήσαν τον αρχιτέκτονα λέγοντας ότι δεν είναι ωραίο. Μετά όταν τους είπε ότι εγώ έχω προετοιμάσει την θέση για να είναι εδώ; Είναι ώρα; Είναι ώρα. Αυτά για σήμερα, ευχαριστώ πολύ, να είστε καλά, καλή συνέχεια.